

ОЦІНКА КРАЇНОВОГО РИЗИКУ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

COUNTRY RISK ASSESSMENT IN EASTERN EUROPE

У статті проведено дослідження різних підходів до поняття країнового ризику, розглянуто основні методи його оцінювання. Оцінено країновий ризик країн Східної Європи на базі індексу BERI. Для цього розглянуто п'ятнадцять критеріїв, які характеризують стан країни в політичних, економічних, соціальних та інших аспектах, а також надано відповіді на питання щодо формування експертної оцінки за кожним показником. Це дало можливість більш глибоко розглянути та розкрити сильні й слабкі аспекти країни, які в подальшому будуть впливати на оцінювання ризиковості ЗЕД. Крім цього, представлено алгоритм оцінювання індексу BERI. На основі отриманих даних оцінено рівень країнового ризику Польщі, сформовано експертну думку про безпечність та доцільність ведення бізнесу на її території.

Ключові слова: ризику, країновий ризик, оцінка країнового ризику, індекс BERI, Польща.

В статье проведено исследование различных подходов к понятию странового риска, рассмотрены основные методы его оценивания. Оценен страновой риск стран Восточной Европы на базе индекса BERI. Для этого рассмотрены пятнадцать критериев, характеризующих состояние страны в политических, экономических, социальных и других аспектах, а также предоставлены ответы на вопросы по формированию экспертной оценки по каждому показателю. Это дало возможность более глубоко рас-

смотреть и раскрыть сильные и слабые аспекты страны, которые в дальнейшем будут влиять на оценивание рискованности ВЭД. Кроме этого, представлен алгоритм оценивания индекса BERI. На основе полученных данных оценен уровень странового риска Польши, сформирована экспертная мысль про безопасность и целесообразность ведения бизнеса на ее территории.

Ключевые слова: риски, страновой риск, оценка странового риска, индекс BERI, Польша.

In the article there was conducted a research on different approaches to the concept of a "country risk", with the main methods of its assessment considered. An assessment of the country risk in the Eastern European countries was also conducted on the basis of the BERI index. For this purpose, fifteen criteria that characterize the state of the country in political, economic, social and other aspects were used, and provided answers to the questions about the formation of an expert evaluation for each indicator. This gave an opportunity to more deeply consider and disclose the strengths and weaknesses of the country, which will further influence the assessment of the riskiness of the foreign economic activity. In addition, an algorithm for evaluating the BERI index was presented. On the basis of the obtained data, the level of country risk in Poland was assessed and an expert opinion on the safety and feasibility of doing business in its territory has been formed.

Key words: risks, country risk, country risk assessment, BERI index, Poland.

УДК 339

Шереметинська О.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки праці та менеджменту
Національний університет харчових технологій

Ковальчук А.В.

студент
Національний університет харчових технологій

Постановка проблеми. Нині все більше підприємств прагнуть займатися зовнішньоекономічною діяльністю. Проте під час виходу на зовнішні ринки виникає низка чинників, що можуть негативно впливати на діяльність суб'єкта господарювання. Саме тому необхідно розуміти таке

поняття як, країновий ризик, а також вміти його оцінювати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти країнового ризику досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема Л.А. Кіржнер, Л.П. Кієнко, В.П. Бочарніков, А.К. Захаров,

А.В. Циганок, А.Г. Івасенко, Я.І. Ніконова, М. Токсо, Д. Вагнер, Р. Маккеллар, Дж. Калверлі.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності поняття «країновий ризик» та його оцінювання в країнах Східної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних проблем розгляду доцільності та можливості виходу на зовнішній ринок є врахування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності підприємства, адже тоді до внутрішніх ризиків, які характерні для всіх підприємств, додаються зовнішні. Під час проведення зовнішньоекономічних операцій одним з найважливіших моментів є оцінювання ризиків, пов'язаних з країною-контрагентом.

Розглянемо різні підходи до визначення поняття країнового ризику:

1) Країновий ризик – ризик, пов'язаний з інтернаціоналізацією діяльності підприємств та банківських установ, наявністю глобального ринку, що залежить від політико-економічної стабільності країн-клієнтів або країн-контрагентів, імпортерів або експортерів [9].

2) Кембриджський діловий словник (“Cambridge Business English Dictionary”) трактує поняття країнового ризику як рівень ризику, пов'язаний з веденням бізнесу з іншою країною, стосовно того, чи зможе ця країна виплатити кредити чи платити за імпорт.

3) Словник міжнародної торгівлі (“Dictionary of International Trade”) дає таке визначення: можливість несплати, спричиненої такими проблемами, пов'язаними з країнами-покупцями, як політична нестабільність, війна, свавілля уряду та необоротність обміну, на відміну від проблем, які можуть виникнути у покупця, такі як неплатоспроможність або банкрутство.

4) Віце-президент міжнародного банку “Citibank” І.Д. Фрідман розуміє це поняття як ризик фінансових втрат під час здійснення ділових операцій, прямо або побічно пов'язаних з міжнародною діяльністю та транскордонним переміщенням грошових коштів [10].

5) Країнові ризики – окрема категорія зовнішніх ризиків підприємства, пов'язаних зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності. Вони виникли внаслідок розвитку міжнародних економічних відносин, глобалізації та інтеграції бізнесу [7].

Отже, країновий ризик – це ризик того, що зміни в бізнес-середовищі іноземної країни, де здійснюються підприємницька діяльність, можуть негативно вплинути на підприємство, що призведе до збитків.

Розглянувши це поняття під різними кутами, можемо виділити дві складові країнових ризиків, а саме політичні та макроекономічні.

Політичний ризик – це можливість виникнення збитків чи скорочення розмірів прибутку, що є

наслідком державної політики. Таким чином, політичний ризик пов'язаний з можливими змінами в курсі уряду, змінами в пріоритетних напрямках його діяльності. Політичні ризики можна розділити на чотири групи:

- ризик націоналізації та експропріації;
- ризик трансферту, пов'язаний з можливими обмеженнями на конвертування місцевої валюти;
- ризик розриву контракту через дії влади країни, в якій розташована компанія-контрагент;
- ризик військових дій та цивільних заворушень [6].

Макроекономічні ризики пов'язані з платіжним потенціалом країни-дебітора, тому потрібно перш за все аналізувати макроекономічні показники країни та аналіз ринкового потенціалу.

До них належать:

- внутрішня економіка країни;
- економіка країни партнера;
- заборгованість держави (внутрішня й зовнішня) [6].

Існує низка методів та моделей оцінювання країнового ризику, більшість яких базується на оцінках експертів, тому вони є суб'єктивними. Щоб отримати більш повну інформацію щодо ризиків, необхідно поєднувати та комбінувати методи та оцінки.

Найбільш популярними методами сьогодні є

- метод експертних опитувань;
- інтегральні експертні оцінки країнового ризику;
- індекс BERI.

За методу експертних опитувань вибирається перелік наявних факторів ризику. Експерти дають відповіді та прогнози на базі власних знань і досвіду. Недоліками цієї форми оцінювання є відсутність часто «зважування» суттєвості факторів та випадковий відбір соціально-економічних змінних.

Методи інтегральних експертних оцінок країнового ризику використовуються банком “Bank of America”, журналом “Euromoney”, “International Country Risk Guide”, міжнародною страховою компанією “Euler Hermes” тощо. Загальним для цих методів є відбір низки економічних та політичних складових ризику країни, їх експертної оцінки та побудови інтегрального показника.

Велику популярність для оцінювання країнових ризиків отримав індекс BERI (Business Environmental Risk Index), який був розроблений “College of Business and Economics” (University of Delaware, США) [8]. Цей індекс ризику оточуючого середовища бізнесу ґрунтується на опитуванні 100 експертів з різних країн. Експерти тричі на рік проводять оцінювання господарського клімату на базі 15 основних та допоміжних критеріїв.

Алгоритм оцінки індексу BERI виглядає таким чином. Спочатку розглядаються 15 таких факторів: 1) політична стабільність в країні (вага фактору

становить 3,0); 2) ставлення до іноземних інвестицій (1,5); 3) ступінь та варіанти націоналізації (1,5); 4) ймовірність та рівень девальвації валюти (1,5); 5) стан платіжного балансу (1,5); 6) бюрократичні питання (1,0); 7) темп зростання ВВП (2,5); 8) конвертованість валюти (2,5); 9) якість виконання договірних зобов'язань (1,5); 10) витрати на заробітну плату та рівень продуктивності (2,0); 11) можливість використання експертів та послуг (0,5); 12) організація зв'язку та транспорту (1,0); 13) відносини з держорганами (1,0); 14) умови отримання короткострокового кредиту (2,0); 15) умови отримання довгострокового кредиту (2,0) [8].

За кожним критерієм проводиться оцінювання від 0 (неприйнятний стан) до 4 (надзвичайно сприятливий стан). Далі шляхом множення балів та ваг з подальшим підсумовуванням результатів знаходиться підсумок. Якщо він виявився вищим за 70 балів, то країна визнається стабільною, за результату 55–70 балів країна має помірний ризик та певні труднощі в повсякденній діяльності, від 40 до 54 – високий ризик та поганий діловий клімат для іноземних підприємств, за оцінки нижче, ніж 40 балів, країна визнається непридатною для іноземних інвестицій [8].

Проведемо оцінювання країнового ризику країн Східної Європи, Республіки Польщі на базі методу BERI. Для початку розглянемо питання й дамо на них відповіді, щоби сформулювати експерту оцінку.

Політична стабільність в країні та її вплив на економічне життя. Більшість у парламенті має консервативна партія «Право і справедливість». Реальних передумов для зміни керуючої команди в країні немає. Однак слід зазначити, що є ризик виходу Польщі з ЄС. Він спричинений порушенням принципу незалежності судової системи та розбіжностями в міграційній політиці щодо біженців.

Польща у 2018 році посідає 58 місце зі 180 країн за рівнем свободи преси, проте цей показник упав на 4 сходинки порівняно з 2017 роком. Публічні засоби інформації формально були переймено-

вані на «національні ЗМІ» та перетворені на урядову пропаганду [3].

Польща є членом багатьох міжнародних організацій, зокрема ООН, Європейського Союзу, МВФ, НАТО, ОБСЄ, Ради Європи, СОТ.

Ставлення до іноземних інвестицій. Польський уряд проводить політику залучення іноземних інвестицій, вбачаючи в них рушійну силу розвитку економічної активності та зайнятості населення. Польща посідає друге місце в Європі після Чехії щодо інвестиційної привабливості. Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2017 році склав 7,5 млрд. євро (більш детально це відображено на рис. 1).

Ступінь та варіанти націоналізації. Завдяки комерціалізації та приватизації державних підприємств Польща змогла забезпечити надходження в бюджет і позбутися величезного баласту неефективних та неприбуткових підприємств (табл. 1). Деякі підприємства, які для держави є стратегічними, залишились під її контролем, наприклад компанія “Gaz-System”, яка управляє польськими газопроводами.

Ймовірність та рівень девальвації валюти. Девальвація – негативне явище, яке характеризується здешевленням національної валюти певної країни відносно твердої валюти.

Розглянемо обмінний курс в Польщі впродовж десяти років на рис. 2.

Як видно з діаграми, впродовж років спостерігається незначне збільшення курсу долара в Польщі, зокрема у 2016 році порівняно з 2015 роком він збільшився на 0,17 злотих, проте вже в наступному році упав до 3,78 злотих за долар.

Стан платіжного балансу. Платіжний баланс є важливим показником, оскільки він показує нам економічний стан країни та ефективність її міжнародних зв'язків. Розглянемо платіжний баланс Польщі на рис. 3.

Як видно з рис. 3, Польща мала переважно негативний платіжний баланс, однак у 2017 році ситуація змінилась, коли він набув позитивного

Рис. 1. Надходження прямих іноземних інвестицій в економіку Польщі за 2010–2017 роки

Джерело: побудовано за даними джерела [5]

значення. Слід зазначити, що за останні три роки надто різких коливань не відбувалось порівняно з попередніми. Надто різкі коливання платіжного балансу є небажаними для економіки країни, адже вони можуть негативно впливати на зовнішньоекономічні операції.

Бюрократичні питання. Бюрократія в Польщі дуже схожа на українську. Все має бути організовано особисто, завжди важливо мати документи, які засвідчують вашу особу, та іншу документацію, яка необхідна для тієї чи іншої справи. Теоретично можна організувати ділові справи за допомогою письмового листування, однак на практиці це

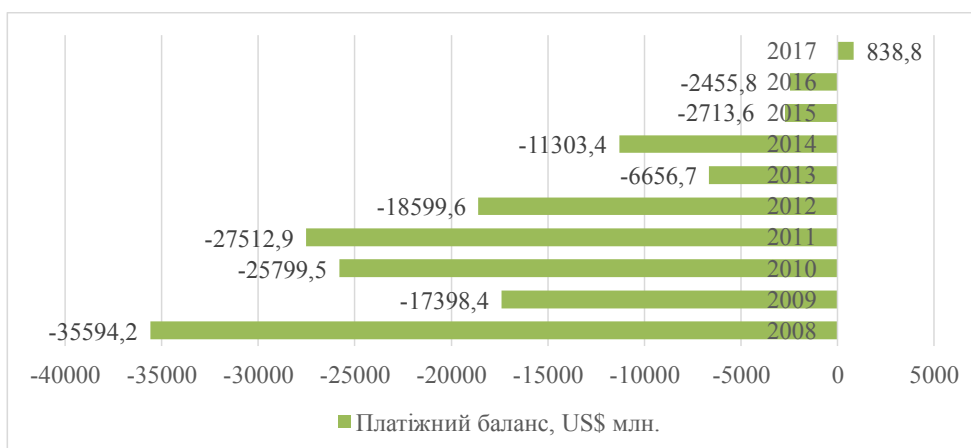
рідко дає якийсь результат. Наприклад, може знадобитись більше тижня, щоб організувати передачу медичного та соціального страхування від однієї провінції до іншої, адже потрібно отримати купу документів від різних установ. Отже, бізнес змушений використовувати додатковий персонал тільки для того, щоби впоратися з особливостями польської бюрократії.

Темп зростання ВВП. ВВП є одним з основних показників економічного розвитку країни. Його зростання акомпанує збільшенням кількості зайнятих та покращенням рівня життя. Розглянемо темпи зростання ВВП Польщі на рис. 4.

Рис. 2. Обмінний курс долара до польського злотого у 2008–2017 роки

Джерело: побудовано за даними джерела [4]

Рис. 3. Платіжний баланс Польщі за 2008–2017 роки

Джерело: побудовано авторами на базі джерела [4]

Таблиця 1

Реструктуризація державних підприємств в Польщі у 1991–2015 роки

Період	Кількість реструктуризованих підприємств	Дохід (\$ млрд.)
1991–1995 роки	3 619	2,79
1996–2000 роки	1 597	14,99
2001–2005 роки	499	7,43
2006–2010 роки	260	11,46
2011–2015 роки	28	8,95
Разом за 1991–2015 роки	6 003	45,61

Джерело: [11]

Рис. 4. Темп зростання ВВП (%) Польщі у 2008–2017 роках

Джерело: побудовано авторами на базі джерела [5]

Конвертованість валюти. Національною валютою Польщі є злотий. Вона є вільноконвертованою валютою, а це означає, що для неї немає обмежень щодо здійснення валютних операцій.

Якість виконання договірних зобов'язань. Рівень якості виконання договірних зобов'язань в Польщі досить високий. Це підтверджується декількома факторами. Зокрема, це міжнародні угоди щодо вільної торгівлі, інвестиційних гарантій, усунення економічних бар'єрів. До цього слід додати високу продуктивність економіки, стабільність, дотримання європейських та міжнародних стандартів, а також піклування щодо репутації держави на міжнародній арені, а ще польський менталітет, адже люди старанні, працьовиті та зосереджені на тому, щоб виконати свою роботу якісно та швидко.

Витрати на заробітну плату й рівень продуктивності праці. За останні роки середня заробітна плата в Польща зросла. У 2017 році вона складала 4 271,51 zł, що на 5,5% більше, ніж в попередньому році [4].

Можливість використання експертів та послуг. В Польщі проводяться "РАІХ ЕХРО", де надається максимальний огляд послуг, що пропонуються польським компаніям для підтримки їх ділової активності та реалізації проектів, зокрема на неєвропейських ринках.

Організація зв'язку та транспорту. В Польщі присутні всі види транспорту, а саме автомобільний, повітряний, залізничний, водний (морський та річковий), трубопровідний. Залізниці перевищують автошляхи за протяжністю та вантажоперевезенням.

Телекомунікації в Польщі добре розвинені та включають радіо, телебачення, мобільний та стаціонарний зв'язок, Інтернет.

Відносини з держорганами. В Польщі приблизно 70% ВВП створюється малим та середнім бізнесом. Саме цей сектор створює в державі середній клас. Переважно середній та малий бізнес працює

у сферах сільського господарства, будівництва, торгівлі, продовольства та юриспруденції. Держава сприяє розвитку цього бізнесу, зокрема створивши урядову програму «Підприємництво перш за все». На базі цієї програми створено спеціальні економічні зони, які прискорили рівномірний розвиток регіонів шляхом створення нових робочих місць та залучення інвестицій. Зокрема, ця програма включає фінансову підтримку від держави під час створення підприємства та можливість отримання кредитів на вигідних умовах.

Умови отримання короткострокового та довгострокового кредиту. Кредити в Польщі можуть отримувати як фізичні, так і юридичні особи. Існує безліч видів кредитів та доступні різні періоди кредитування. Заявку для отримання кредиту можна оформити у філіалі банку або за допомогою онлайн-форми, якщо вибраний банк надає таку послугу. Основні вимоги до отримання кредиту в Польщі варіюються залежно від фізичної або юридичної особи, яка подає заявку. Грошові позики в Польщі можуть надаватися з гарантами або без них, проте максимальні суми кредиту різняться залежно від банку.

Рада грошової політики Польщі зберігає рекордно низьку процентну ставку по внесках та кредитах впродовж декількох років. Базова ставка у 2017 році залишилась на рівні 1,5% річних.

На основі даних за кожним питанням можна поставити оцінку та розрахувати країновий ризик на базі методології BERI (табл. 2).

Отже, в підсумку отримано 86 балів, тобто Польща є стабільною країною. В ній присутня велика кількість позитивних сторін для ведення бізнесу, зокрема це стійкий банківський сектор, тверда грошова політика, членство в ЄС, сильне бізнес-середовище.

Висновки з проведеного дослідження. Оцінювання країнового ризику є одним з найважливіших завдань для підприємств, що шукають нові ринку збуту або планують вихід на них. Вона є

Оцінка країнового ризику Польщі

№	Питання	Оцінка	Вага фактору	Результат
1	Політична стабільність	3	3,0	9
2	Ставлення до іноземних інвестицій	4	1,5	6
3	Ступінь та варіанти націоналізації	4	1,5	6
4	Ймовірність та рівень девальвації валюти	3	1,5	4,5
5	Стан платіжного балансу	3	1,5	4,5
6	Бюрократичні питання	3	1,0	3
7	Темп зростання ВВП	4	2,5	10
8	Конвертованість валюти	4	2,5	10
9	Якість виконання договірних зобов'язань	4	1,5	6
10	Витрати на заробітну плату та рівень продуктивності праці	3	2,0	6
11	Можливість використання експертів та послуг	4	0,5	2
12	Організація зв'язку та транспорту	4	1,0	4
13	Відносини з держорганами	3	1,0	3
14	Умови отримання короткострокового кредиту	3	2,0	6
15	Умови отримання довгострокового кредиту	3	2,0	6
Підсумок				86

Джерело: складено, розраховано авторами на базі джерела [8]

важливою, адже допоможе уникати різноманітні ситуації ризику, попередити небажані наслідки. Основними методами оцінювання країнового ризику є метод експертних опитувань, інтегральні експертні оцінки країнового ризику, індекс BERI. Однак одним з найкращих методів є саме останній. Проведене оцінювання країнового ризику дало змогу краще зрозуміти те, наскільки доцільно запроваджувати бізнес в Польщі. Перспективи розвитку подальших досліджень полягають у вдосконаленні та уточненні методів для оцінювання країнового ризику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/country-risk>.
 2. Dictionary of International Trade. URL: <https://www.globalnegotiator.com/international-trade/dictionary/country-risk>.

3. Reporters without borders. URL: <https://rsf.org/en>.
 4. Statistics Poland. URL: <http://stat.gov.pl/en>.
 5. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org>.
 6. Захаров К.В., Бочарников В.П., Захаров А.К., Циганок А.В. Логистика, эффективность и риски внешнеэкономических операций. Киев, 2006.
 7. Зорина Т.Г., Тихоненко Т.П. Значение и типология рисков для различных видов предпринимательских структур. Экономика. Управление. Инновации. 2017. URL: http://media.miu.by/files/store/items/eui/2/eui_3_2017_1.pdf.
 8. Ивасенко А.Г., Никонова Я.И. Иностраные инвестиции : учебное пособие. 2-е изд., стер. Москва : КНОРУС, 2013. 270 с.
 9. Киржнер Л.А., Киенко Л.П. Менеджмент организаций. Москва, 2009. 688 с.
 10. Кузнецова М.О., Крюкова О.Г. Влияние странового риска на современный бизнес. Стратегии бизнеса. 2016. URL: <https://www.strategybusiness.ru/jour/article/viewFile/242/225>.
 11. Міністерство фінансів Польщі. URL: <https://www.msp.gov.pl>.